

Graduale »B«, f 72 r, slovo »G«-audeamus omnes . . ., Sv. Agata. Osor, riznica katedrale

Andelko Badurina

Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu,
Odjel za povijest umjetnosti, Zagreb

Izvorni znanstveni rad

Iluminirani rukopisi katedrale u Osoru

U riznici katedrale u Osoru čuva se danas pet iluminiranih kodeksa nastalih krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Nekada su pripadali Arhivu bivše Osorske biskupije, odnosno kasnije župne crkve, zbog čega i nose signaturu arhiva, a danas se nalaze izloženi u zbirci umjetnina na katu iznad sakristije katedrale.

To su: *Graduale de tempore* (Signatura »A«, No. 1), *Graduale de sanctis* (Signatura B, No. 2), *Antiphonarium de tempore* (Signatura C, No. 3), *Antiphonarium de tempore et de communi sanctorum* (Signatura D, No. 4), i *Antiphonarium, proprium et commune sanctorum* (Signatura E, No. 5).

Iako pred sobom imamo pet svezaka, tu se ipak radi o jednom kompletu graduala u dva sveska i jednom kompletu antifonara u tri sveska, premda ovaj drugi nije jedinstveno zamišljen.

Svih pet kodeksa veoma je bogato i raskošno iluminirano inicijalima, od kojih su neki figurativne ilustracije blagdana, dok se ostali sastoje od višebojnih biljnih dekorativnih elemenata. I skriptori i iluminatori za sada su nepoznati, a sudeći prema stilskim karakteristikama rukopisi su nastali krajem 14. i u prvoj polovini 15. stoljeća u sjevernojadranskom iluminatorskom krugu.

Premda su dugi niz godina nakon što su se prestali upotrebljavati brižljivo čuvani, nikad nisu bili integrirani u povijest naše kulturne baštine, a široj javnosti ostali su gotovo posve nepoznati. Zbog toga ovdje donosimo njihovu detaljnu analizu.

Graduale, I. i II. dio (Sign. A i B)

SADRŽAJ: Uobičajeni sadržaj graduala De tempore, Proprium Sanctorum i Commune Sanctorum.

I. dio: Na početku nedostaju dva lista pergamenta, a namjesto njih stavljena su naknadno u 18. stoljeću četiri lista papira s dijelovima I. i djelomično 2. nedjelje adventa.

f 4 r: Počinje originalni tekst s dijelovima gradualnog psalma 2. nedjelje adventa.

f 5 r: Treća nedjelja adventa.

Dalje teku redovito liturgijski tekstovi.

Listovi 193. i 194. su odstriženi, a na njima su se nalazile Litanije svih svetih na Veliku subotu.

f 237 v: Feria V post octauam pentecos. fit officium corporis christi.

f 239 v: Počinje Kyriale, s misom In maioribus festis duplicibus.

Listovi 247, 248. i 250. su odstriženi.

f 252 v: Sekvencija na Uskrs: Victime paschali.

f 254 r: Sekvencija na Duhove: Sancti spiritus adsit nobis gratia.

Na f 257 r, u drugom retku, završava ta sekvencija, a time i originalni dio teksta ovog kodeksa. Na ostatku tog lista recto rukom je kasnijom nadodana antifona »Vidi aquam«, a na strani verso također kasnije (17. st.) antifona »Salve radix sancta, salve mundi gloria« a na dnu jedan offertorium »Viam mandatorum tuorum« i »Comm, Carmen et caro mea« (18. st.).

Sažetak

U riznici osorske katedrale čuva se pet iluminiranih kodeksa, koji zapravo tvore kompletan gradual i kompletan antifonar. Pisani su gotičkom minuskulom pod koralnim neumama, a svi su vrlo raskošno iluminirani inicijalima, od kojih jedni predstavljaju figurativne ilustracije blagdana, dok su ostali višebojni biljni inicijali. Sudeći prema stilskim karakteristikama, nastali su krajem 13. i početkom 15. stoljeća u sjevernojadranskom iluminatorskom krugu.

II. dio: f 1 r: »Dominica prima post pente«.

Dalje slijedi uobičajeni tekst do 24. nedjelje po Duhovima.

f 62 r: »Incipit proprium sanctorum«. In uigilia sci andree.

f 72 r: Blagdan sv. Agate. Posebno svečano je napisan sam naslov, a u inicijalu je naslikana minijatura sv. Agate.

f 111 r: Blagdan sv. Franje. Samo su naznačeni dijelovi de communi.

f 113 v: »Incipit commune sanctorum«. In uigilia unius apostoli.

f 191 v: »In dedicatione ecclesie«. Iza toga slijede votivne mise.

f 205 r: »In agenda mortuorum«.

f 212 v: Počinje Kyriale.

f 249 v: Završava kodeks jednim krnjim Credo, jer na kraju nedostaje barem jedan sveščić.

Iza toga su u 18. stoljeću nadodana dva lista papira i na njima ispisan »Credo pro Dominica Pessionis«.

MATERIJAL: Pergamena, veoma fino obrađena, debljine 0,2 mm.

VELIČINA: Budući da su obadva dijela kasnije ponovno uvezana, njihova veličina sada nije jednaka.

I. dio: Debljina zatvorenog kodeksa s koricama 95 mm. Debljina korpusa 65 mm. Veličina stranice (f 11) 350 × 495 mm. Veličina korica 355 × 510 × 13 mm.

II. dio: Debljina zatvorenog kodeksa s koricama 80 mm. Debljina korpusa 65 mm. Veličina stranica (f 1) 347 × 477 mm. Veličina korica 355 × 495 × 10 mm.

BROJ FOLIJA: Folijacija je originalna. Izvedena je rimskim brojkama, crvenom tintom, na sredini gornjeg marginalnog prostora recto.

I. dio: Sprijeda nedostaju tri lista, a mjesto njih nadodana su u 17. stoljeću četiri lista papira. Originalni dio kodeksa sada počinje 4. listom i ide do 256, a iza njega je još jedan originalni list pergamene, ali nije numeriran. Nedostaju listovi: 1, 2, 3, 193, 194, 247, 248, 250. Prema tome, kodeks sada ukupno ima 249 listova pergamene i četiri lista papira.

II. dio: Numeracija ide od 1 do 240, a zatim su nadodana dva lista papira.

ODNOS TEKSTA I STRANICE: Tekst je pisan u jednom stupcu pod crtovljem s kvadratnim neumama. Na svakoj stranici ima sedam redaka.

I. dio: Veličina ispisanog dijela stranice: 236 × 340 mm. Marginalni prostori: nutarnji 50, vanjski 66 mm, gornji 37, donji 118 mm.

II. dio: Veličina ispisanog dijela stranice: 250 × 340 mm. Marginalni prostori: nutarnji 50, vanjski 63 mm, gornji 35, donji 100 mm.

UVEZ: Uvez nije originalan, jer su kodeksi ponovno uvezani negdje krajem 17. ili početkom 18. stoljeća.

I. dio: Drvene korice (jelovina), obložene smeđom kožom bez ikakvih ukrasa. Prednja daščica je na dva mjesta vertikalno rascijepana i odlijepljena od kože. Na hrptu je pojačanje također od smeđe kože.

Nekad su bile dvije kopče, od kojih sada postoje samo ostaci.

Povez je inače čvrst.

Kodeks je sastavljen od kvinterniona.

II. dio: Drvene veoma tanke daščice, obložene bijelom veoma fino prepariranom kožom. Uz rub, 30 mm od kraja, utisnut je ukrasni okvir širine 20 mm, od stiliziranih biljnih elemenata. Nekada su u uglovima bila četiri zaštitna čavla s mjedenim glavama, odsječcima kugle, promjera 40, a visine 10 mm.

Koža je na više mjesta oštećena. Stražnja daščica je po polovini vertikalno pukla, ali je drži koža.

Povez je čvrst.

Kod sadašnjega poveza (vjerojatno u 19. st.) između korica i korpusa umetnuta su po dva lista papira, od kojih je jedan prilijepljen uz koricu, a drugi je slobodan.

Kodeks je sastavljen od kvinterniona.

STANJE SAČUVANOSTI: Osim oštećenja uveza, kodeksi su u prilično dobrom stanju. Ipak, mnogi su listovi oštećeni i poderani, a neki su naknadno krpani pergamenom i papirom. Mnogi listovi su na rubu požutjeli od upotrebe. Inicijali su na mnogo mjesta oštećeni od vlage, koja je razmazala boju.

Tekst je inače čitljiv.

INCIPIT:

I. dio: f 1 r (papir): »Dominica prima adventus. Ad te leuau...«.

f 4 r: »... runt timentium eius super sacrificia. Letatus sum in his que dicta sunt mihi«.

II. dio: f 1 r: »Dinca pria post pet. Introitus. Domine in tua misericordia sperauj, exultauit cor meum in salutari tuo, cantabo domino q bona tribuit mihi«.

DESINIT: Krnja su obadva kodeksa.

I. dio: f 257 r: Kraj originalnog teksta: ... »dito seculis. Hunc diem gloriosum fecisti. Amen«.

f 257 v (tekst iz 18. stoljeća):

»Cor meum et caro mea exultauerunt iu Deum uiuum. Alleluia«.

II. dio: f 240 v:

»Et iterum uenturus est cum gloria iudicare uiuos et mor.«

Ispod toga na marginalnom prostoru *custos tu*.

Iza toga slijede dva lista papira iz 18. st. s tekstem Creda.

DATACIJA: Nema nikakvih direktnih elemenata za dataciju.

Paleografskim kriterijem možemo ih smjestiti u prvu polovinu 15. stoljeća.

Tom vremenu odgovaraju i stilske karakteristike iluminacija.

MJESTO NASTANKA: Vjerojatno Padovanski krug.

Mogli su ipak nastati i u nekom dalmatinskom skriptoriju.

AUTOR TEKSTA: Nepoznat.

AUTOR ILUMINACIJA: Sudeći po tome što je naslikao minijaturu sv. Agate, koja inače ne spada u velike univerzalne svece, daje se zaključiti da je nju posebno štovao, ili mu je pak bila izgovor za slikanje ženskog akta. Ili je bio Sicilijanac, jer se sv. Agata posebno štuje na Siciliji.

TEKST: Uobičajeni tekst graduala. Himni su predreformski.

Jezik latinski, pisan fonetski.

PISMO: Knjižna gotička minuskula. Kaligrafski pisano.

Visina slova 9 mm, visina crtovlja 25 mm, visina retka 50 mm, veličina neuma 6 mm.

Od marginalnih zapisa ima nekoliko naknadnih upozorenja i rubrika, bez važnosti.

Kodeks je na nekoliko listova (61, 163, 196) okrpan jednom iluminiranom diplomom, izdanom vjerojatno u Padovi, kojom se dodjeljuje naslov magistra aromatarija nekom Hieronymusu Rossi, sa svim pravima. Da bi se odgonetnuo sadržaj iluminacija, trebalo bi sve fragmente odlijepiti. Na f 61 nalazi se dio lika sv. Ante. Rad je više rutinski, iz kraja 17. stoljeća.

Custodes su veličine teksta, a imaju romboidnu, horizontalno položenu točku ispred i iza riječi.

ILUMINACIJE: Iluminacije ovog graduala su trovrzne, ali su uglavnom sve inicijali, i to:

I — Littera historiat

Veliki višebojni slikani inicijali s bogatom biljnom ornamentikom i figuralnom minijaturom u slovu.

II — Littera dominicalis

Višebojni slikani inicijali sa slikanom biljnom ornamentikom.

III — Littera ferialis

Mali jednobojni inicijali s jednostavnom grafičkom ornamentikom.

I. Littera historiat

Tim inicijalima počinju pojedini veliki blagdani.

Radeni su tako da je slovo, ili bar njegov obli dio, ukomponirano u kvadrat veličine oko 100 × 100 mm. Kvadrat ima tanki crni rub, a dijelovi koji ostaju izvan slova prekriveni su zlatnim listićima, na debeloj podlozi ružičaste boje. Sama konstrukcija slova rađena je ružičastom, nijansiranom bojom, s tankim bijelim ornamentima biljnog karaktera. Iz uglova slova izlaze na marginalni prostor, gore i dolje, bujni lisni ornament, svježih boja: žute, plave, crvene i zelene u nijansama, a po njima su sitni bijeli ornament stiliziranog biljnog sadržaja. Na marginalnom prostoru oko tih lisnih ornamenta nalaze se zlatni »plodovi« promjera 8 mm, uokvireni crnom bojom s crnim repom 18 mm. Ponegdje se na rubu osim repa nalaze još i tri točkice. Unutar slova naslikan je figuralni prikaz blagdana koji počinje tim inicijalom.

Te su inicijale radile dvije ruke, jedna u prvom dijelu, a druga u drugom.

U drugom dijelu je i biljni ornament na marginalnom prostoru mnogo bogatiji i drugačijeg karaktera. Širi se po

Graduale »A«, f 25 r, slovo »P«-uer natus est . . ., Rodenje Kristovo. Osor, riznica katedrale

lijevom, gornjem i donjem marginalnom prostoru, a unutar lisnih elemenata naslikane su i ptice, veoma realistički i živim bojama. U drugom dijelu radio ih je vještiji i suptilniji majstor, s više mašte od onoga koji je radio u prvom dijelu.

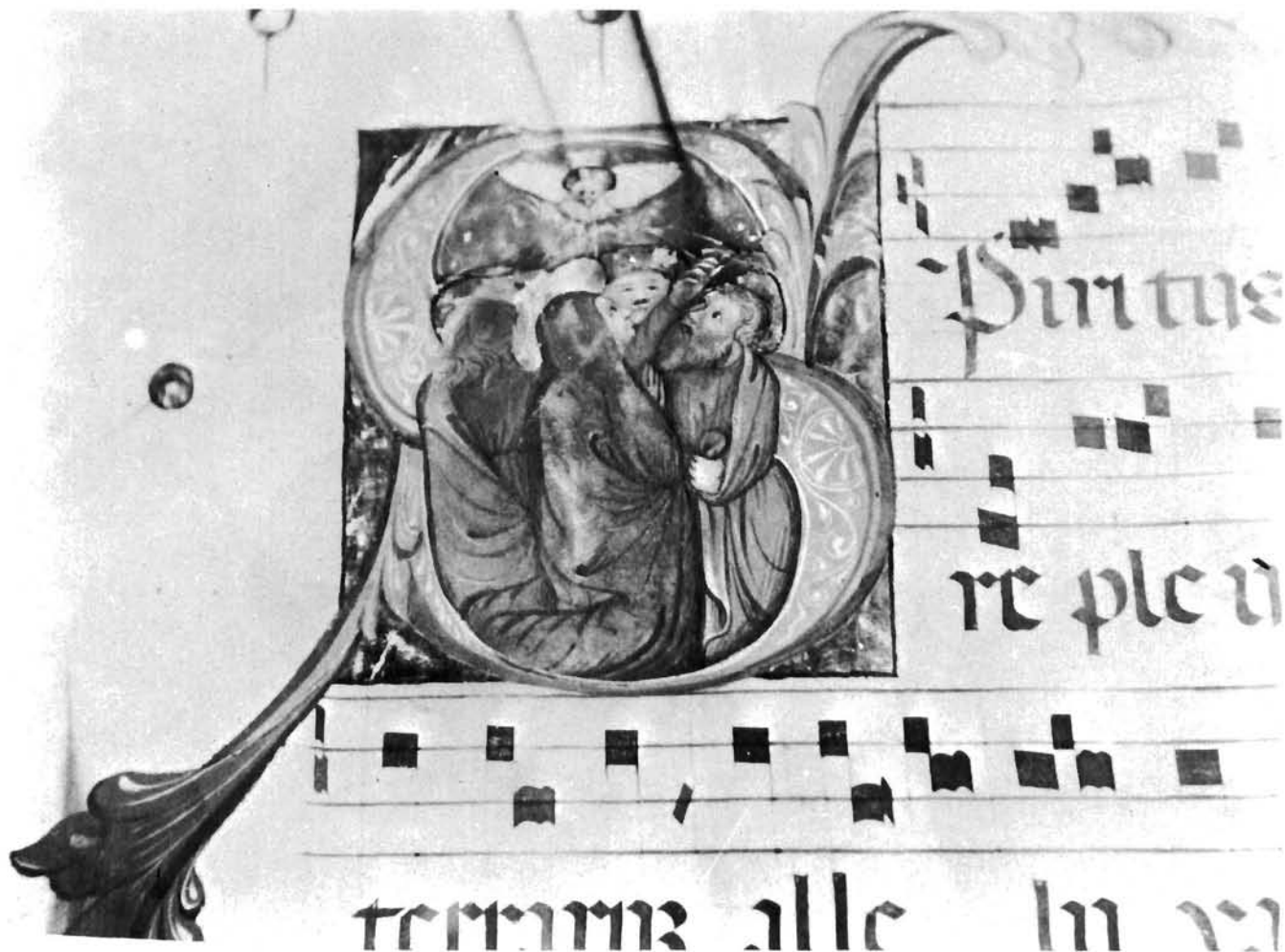
Ima ukupno 14 inicijala, a nalaze se na slijedećim mjestima:

I. dio:

1. f 25 r, u donjem dijelu stranice, slovo »P« -uer natus est nobis . . .« (Božić — danja misa).

Unutar slova prikaz rođenja.

Štalica je prikazana u obliku drvene strehe na dvije vode, a počiva na četiri drvena stupa, od kojih se vide samo dva. Desno u košarici leži dijete povijeno kao mumija, vidi mu se samo lice. U sredini kleči Marija okrenuta prema djetetu, sklopljenih ruku. Odjevena je u plavi plašt, koji joj pokriva i glavu. Sprijeda se malo vidi smeđa haljina. U lijevom kutu sjedi Josip i spava, umotan u svijetlocrveni plašt. Pod štalice je zelen. Iznad štalice na plavom nebu vidi se žuti mjesec. — Crtež lica crni tuš. Inkarnat ružičastobijeli.

Graduale »A«, f 227 v, slovo »S«-piritus domini . . . Silazak Duha Svetoga. Osor, riznica katedrale

2. f 198 v, na vrhu lijevo, slovo »R« -esurexi . . .

Unutar slova prikaz uskrsnuća.

U dnu grob: raka zatvorena krovom na dvije vode. Jedna željezna karika i tri željezne »kopče«. U pozadini zelena brda, a iznad njih plavo nebo. Iznad rake Krist na plavom oblačiću, prikazan od pojasa nagore. Preko lijevog ramena ima prebačenu plahtu, a desno mu je golo. Vidi se rana od koplja. U lijevoj ruci drži zastavu, a desnom blagoslivlje. Oko glave mu je zlatna aureola s križem. Kosa žuta s crnim linijama. Inkarnat bijelocrvenkast.

3. f 227 v, na vrhu, slovo »S« -piritus domini . . .

Unutar slova prikaz silaska Duha Svetog.

U prednjem planu Marija, u profilu, s pogledom uprtim prema gore, odjevena u plavi plašt. Njoj s lijeve strane stoji jedan apostol odjeven u crveno, a s desne drugi odjeven u zeleno. Ostali apostoli prikazani su u drugom planu, i to tako da im se glave i aureole nižu jedna za drugom do u »beskonačnost«, sve u istoj visini. Iznad njih na plavom nebu lebdi golubica.

II. dio:

1. f 1 r, na vrhu, slovo »D« -omine . . .

Slovo je (kao i ostala slična u ovom dijelu) izrađeno u

zagasitoružičastoj boji, s konturom lisnih elementa u sebi. Zlatni kvadrat je veličine 120 × 120 mm.

Izvan slova na tri marginalna prostora prostire se veoma bogat lisni ornament. Na donjem marginalnom prostoru sasvim desno na kraju naslikana je ptica u letu. Boje su veoma intenzivne, ali su od vlage i upotrebe izbledjele. Unutar slova u pejzažu je naslikan klečeći lik, vjerojatno Davida. Kleči u profilu, sklopljenih ruku, pogleda uprta prema gore, gdje u oblacima lebdi Bog Otac. Odjeven je u smeđu tuniku i crveni plašt, a na glavi ima zelenu kapu. Bujna kosa i brada. Pejzaž: u prvom planu zelena livada, zatim šuma, a u dnu svijetlosmeđa brda, na čijim su vrhuncima tri utvrđena burga, kružnog oblika, s visokim okruglim tornjevima.

2. f 62 r, na vrhu, slovo »D« -ominus secus mare galile . . .

Na blagdan navečerja sv. Andrije apostola.

U marginalnom ukrasu u dnu lijevo među listovima leži jedna ptica plave boje, žutih prsiju i bijela ovratnika, a na desnom kraju jedna druga u letu, izbledjelih zelenih boja, zoblje jedan list. Treća leti na kraju gornjeg marginalnog prostora.

Zlatni okvir u kojem je slovo ima po jedan centimetar od samog ugla uokruglo udubljenje promjera 8 mm. Unutar slova je prikaz kako Krist zove Petra i Andriju. U prednjem planu lijevo Krist stoji na obali, odjeven u crvenu tuniku i plavu togu. Desno na jezeru u ladi Petar i Andrija izvlače mreže. Boja jezera je zelena. U pozadini je brežuljkast pejzaž. Na jednom brežuljku na lijevoj strani na obronku je utvrđen zamak s četvrtastim kulama.

3. f 72 r, oko sredine, slovo »G« -audeamus omnes in domino . . . (blagdan sv. Agate).

Oblik, veličina i karakter ovog inicijala jest kao litterae dominicales ovog kodeksa (vel. 60 × 60 mm).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je lik sv. Agate. Razapeta je na križ i svezana konopima. Od pojasa naviše je gola i vise joj odrezane dojke, držeći se tijela samo u svom donjem dijelu. Donji dio tijela omotan joj je crvenim platnom.

4. f 87 v, pri dnu, slovo »D« -e uentre matris tue . . . (blagdan sv. Ivana Krstitelja).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je lik sv. Ivana Krstitelja, od koljena naviše, u poluprofilu. Odjeven je u kožu, a preko nje je prebačena toga crvene boje. U lijevoj ruci drži svitak, koji se razvija u zrak, a na vrhu njega u krugu leži janje sa zlatnom aureolom oko glave. Desnim kažiprstom svetac pokazuje u janje.

5. f 91 v, pri sredini, slovo »N« -unc scio uere . . . (blagdan sv. Petra i Pavla).

Ukras ide samo lijevim marginalnim prostorom.

Unutar slova na plavoj pozadini nalaze se likovi Petra i Pavla, od koljena naviše, prikazani u profilu, svaki na svoju stranu. Lijevo je Petar u tunici plave boje i smeđežutoj tozi. U rukama mu vise zlatni ključevi. Sijede je kose i brade, sa zlatnom aureolom. Desno je Pavao u zelenoj tunici i crvenoj tozi, svijetlosmeđe kose i brade. Lijevu ruku drži na prsima, a u desnoj drži mač uzdignut ispred sebe uvis.

6. f 97 v, pri dnu, slovo »C« -onfessio et pulchritudo . . . (blagdan sv. Lovre).

Unutar slova na plavoj pozadini prikazan je sv. Lovro, stojeći, u poluprofilu, od koljena naviše. Odjeven je u dalmatiku blijedoružičaste boje. Golobrad je, s tonzutom na glavi. Ima zlatnu aureolu. U desnoj ruci drži zelenu palmu, a u lijevoj roštilj zlatne boje.

7. f 100 r, na vrhu, slovo »G« -audeamus omnes . . . (Velika Gospa).

Unutar slova na plavoj pozadini prikaz uznesenja Marijina. Odjevena je u ružičastu tuniku i plavi plašt. Ruke su joj sklopljene. Sa svake strane podržavaju je i nose po tri kerubina crvene boje.

8. f 103 r, slovo »S« -alue sancta parens . . . (Mala Gospa).

Unutar slova prikaz rođenja Marijina. Soba bijelih zidova i popločena poda. Krevet s bijelim plahtama i zelenim pokrivačem, veoma širok (bračni). Na krevetu sjedi sv. Ana u bijeloj košulji i s bijelim povezom na glavi. U rukama drži povijenu Mariju. Iza kreveta sklopljenih ruku stoji jedna žena u plavoj haljini gledajući u Anu i Mariju.

9. f 107 v, pri vrhu, slovo »B« -enedicite dominum . . . (blagdan sv. Mihovila).

Graduale »B«, f 191 r, slovo »T« -erribilis est . . . , Posveta crkve. Osor, riznica katedrale

Unutar slova prikazan je sv. Mihovil kako ubija đavla. Arkandeo Mihovil lebdi u zraku, odjeven u oklop (zeleno hlače, zlatna »suknjica«, crvena košulja, zelenih krila).

U lijevoj ruci drži bijeli štiti s crvenim križem. U desnoj ruci ima koplje kojim probija đavla, koji leži u dnu desno. Đavao je rutav, a između dlaka javljaju se plamičci. Na glavi ima rogove. Desnom rukom hvata koplje koje ga probada.

10. f 111 v, na vrhu, slovo »G« -audeamus . . . (blagdan Svih svetih).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikano je mnogo svetaca. U sredini je Marija, odjevena u crvenu tuniku i plavi plašt. Kraj nje su dva mučenika, a dalje se nižu glave i aureole svetaca u istoj visini do unedogled.

11. f 114 v, oko sredine, slovo »M« -ihi autem nimis . . . (zajednička misa apostola).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je lik apostola en face. Odjeven je u zelenu tuniku i ružičastu togu. Smeđe je kose i brade, sa zlatnom aureolom. U desnoj ruci ispred sebe drži zatvorenu zelenu knjigu. U lijevoj ruci drži štap, koji na vrhu ima kuglu, ispod koje je kuka, a malo niže jedan prsten.

12. f 191 r, oko sredine, slovo »T« -erribilis est . . . (misa na dan posvećenja crkve).

Unutar slova prikaz kako biskup blagoslivlje crkvu.

Graduale »B«, f 205 r, slovo »R«-equiem eternam . . ., Sprovod. Osor, riznica katedrale

Biskup stoji u profilu desno, u biskupskom ornatu, i skropilom blagoslivlje crkvu koja je na lijevoj strani.

13. f 205 r, na vrhu, slovo »R« -equiem eternam . . .

Unutar slova prikaz mrtvaca na odru. Jednostavan drveni ležaj s bijelim plaktama i zelenim pokrivačem. Na glavi mrtvaca je plava kapa. Inkarnat je siv. Njemu iza glave muški lik odjeven u crno i s crnom kapom na glavi drži svijeću.

Iza kreveta svećenik u bijeloj albi moli iz knjige. Njemu zdesna jedan klerik drži križ, a slijeva drugi drži svijeću.

14. f 232 v, na dnu, slovo »K« -yrie . . . (misa Majke Božje).

Unutar slova na plavoj pozadini prikazana je Bogorodica od pojasa naviše. Na ruci drži dijete. Odjevena je u žuti plašt. Oko glave joj je zlatna aureola.

II. Littera dominicalis

Tim inicijalima počinju tekstovi pojedinih nedjelja.

Radeni su tako da je slovo ukomponirano u zlatni kvadrat veličine 5 do 6 cm. Slovo je naslikano ružičastom bojom s nijansama. Po slovu su sitni bijeli biljni ornament. Unutar slova na plavoj pozadini, po kojoj se također nalaze sitni bijeli ornament, naslikani su živim bojama

lisni elementi: žute, zelene, crvene i plave boje. Negdje se nalaze i geometrijski ukrasni elementi.

Iz donjeg i gornjeg ugla kvadrata izlaze na marginalni prostor bujni lisni elementi veoma živih boja. Oko tog ornamenta su zlatni plodovi promjera 8 mm, crnog ruba i s poduljim crnim repom.

Uz unutarnji rub slova nalazi se žuti obruč debljine 4 mm.

U obadva dijela graduala ima ih ukupno 145, a nalaze se na mjestima:

- I. dio:
1. f 5 r »G« -audete
  2. f 7 r »R« -orate
  3. f 10 v »P« -rope esto
  4. f 11 r »U« -eni et ostende
  5. f 18 v »H« -odie scietis
  6. f 21 r »D« -ominus dixit ad me
  7. f 23 r »L« -ux fulgebit hodie
  8. f 27 v »E« -tenim sederunt principes
  9. f 29 v »I« -n medio ecclesie
  10. f 31 v »E« -x ore infantium
  11. f 22 r »D« -um medium silentium
  12. f 35 v »E« -cce aduenit dominator

13. f 38 r »I« -n excelso trono
14. f 40 v »O« -mnis terra adoret te
15. f 43 v »A« -dorate deum
16. f 45 v »C« -ircumdederunt me gemitus mortis
17. f 49 r »E« -xurge qure obdormisti
18. f 52 r »E« -sto mihi in deum
19. f 55 r »E« -xaudi nos domine
20. f 57 v »M« -isereris omnium
21. f 61 r »D« -um clamarem
22. f 64 v »I« -nuocabit me
23. f 70 r »S« -icut oculi seruorum
24. f 72 r »D« -omine refugium factus es
25. f 73 v »R« -eminiscere miserationum
26. f 77 r »C« -onfessio et pulchritudo
27. f 79 r »D« -e necessitatibus meis
28. f 81 r »I« -ntret oratio mea
29. f 85 r »R« -edime me domine
30. f 87 r »T« -ibi dixit cor meum
31. f 88 r »N« -e derelinquas me
32. f 90 r »D« -eus in adiutorium
33. f 91 v »E« -go autem cum iustitia
34. f 93 v »L« -ex domini inreprehensibilis
35. f 99 r »I« -n deo laudabo uerbum
36. f 101 r »E« -go clamaui quoniam exaudisti me
37. f 102 v »E« -go autem
38. f 104 v »S« -alus populi ego sum
39. f 106 v »F« -ac mecum domine
40. f 108 v »U« -erba mea auribus percipe
41. f 110 v »L« -etare iherusalem
42. f 113 v »D« -eus in nomine
43. f 114 v »E« -xaudi deus
44. f 117 r »D« -um sanctificatus fuero
45. f 120 r »L« -etetur cor querentium dominum
46. f 122 r »M« -editatio cordis
47. f 124 r »S« -itientes
48. f 126 v »I« -udica me
49. f 130 r »M« -iserere mihi
50. f 132 r »E« -xpecto dominum
51. f 133 v »L« -iberator meus
52. f 136 v »O« -mnia que fecisti
53. f 138 v »M« -iserere mihi
54. f 151 v »D« -omine ne longe
55. f 157 v »I« -udica domine
56. f 159 v »N« -os autem gloriari
57. f 162 r »I« -n nomine domini
58. f 191 r »K« -yrie eleison
59. f 200 v »I« -ntroduxit uos
60. f 202 v »A« -qua sapienti
61. f 204 v »U« -enite benedicti
62. f 206 v »U« -ictricem manum tuam
63. f 208 v »A« -duxit eos
64. f 210 v »E« -duxit dominus
65. f 212 r »Q« -asi modo
66. f 213 v »M« -isericordia domini
67. f 215 r »I« -ubilate deo
68. f 217 r »C« -antate domino
69. f 218 v »U« -ocem iucunditatis
70. f 220 r »E« -xaudisti de templo
71. f 222 r »U« -iri galilei
72. f 224 r »E« -xaudi domine
73. f 230 v »A« -ccepisti iucunditatem.

Iza toga su u Kyrialu ostavljena mjesta za inicijale, ali oni nisu nikada naslikani, nego su samo izvedeni tintom.

- II. dio: 1. f 3 r »F« -actus est dominus
2. f 5 v »R« -espice in me
3. f 7 v »D« -ominus illuminatio mea
4. f 10 r »E« -xaudi domine
5. f 12 v »D« -ominus fortitudo
6. f 15 r »O« -mnes gentes
7. f 18 v »E« -cce deus
8. f 20 v »D« -um clamarem
9. f 23 v »D« -eus in loco
10. f 26 r »D« -eus in adiutorium
11. f 29 r »R« -espice domine
12. f 31 v »P« -rotector noster
13. f 33 v »I« -nclina domine
14. f 36 r »M« -iserer mihi
15. f 38 v »I« -ustus es
16. f 41 r »E« -xultate deo
17. f 42 v »L« -etetur cor
18. f 44 r »U« -enite adoremus
19. f 48 r »D« -a pacem
20. f 50 r »S« -alus populi
21. f 52 r »O« -mnia que fecisti
22. f 54 v »I« -uoluntate tua
23. f 57 r »S« -i iniquitates obseruaueris
24. f 59 r »D« -icit dominus
25. f 61 r »A« -sperges me
26. f 69 r »S« -uscipimus deus
27. f 82 r »E« -xclamauerunt
28. f 83 v »N« -os autem gloriari
29. f 86 r »N« -e timeas zacharia
30. f 90 v »D« -icit dominus
31. f 92 v »S« -cio cui credidi
32. f 95 v »D« -ispersit dedit pauperibus
33. f 101 v »P« -robasti domine
34. f 102 v »I« -n medio ecclesie
35. f 113 r »D« -icit dominus
36. f 113 v »E« -go autem
37. f 121 v »I« -n uirtute tua
38. f 122 r »L« -etabitur iustus
39. f 122 v »I« -ustus non conturbabitur
40. f 123 r »G« -loria et honore
41. f 131 r »P« -rotexisti me
42. f 133 r »S« -ancti tui (iznad slova ptica)
43. f 134 v »I« -ntret in conspectu tuo
44. f 135 r »S« -apientiam sanctorum
45. f 135 v »S« -alus autem
46. f 136 r »C« -lamauerunt iusti
47. f 136 v »M« -ulte tribulati
48. f 137 r »E« -cce oculi
49. f 138 r »L« -oquetur dominus
50. f 138 v »I« -udicant senes
51. f 138 v »L« -audate pueri
52. f 139 r »T« -imete dominum
53. f 140 r »I« -usti epulentur
54. f 160 v »S« -acerdotes dei
55. f 161 r »S« -tatuit ei dominus
56. f 161 v »S« -acerdotes dei
57. f 162 r »S« -acerdotes dei
58. f 162 v »I« -ustus ut plama
59. f 174 r »O« -s iusti
60. f 177 r »D« -ilexisti
61. f 177 v »L« -oquebar
62. f 178 r »M« -e expectauerunt
63. f 178 v »U« -ultum tuum
64. f 179 r »C« -ognoui
65. f 196 r »B« -enedicta sit

- 66. f 198 r »S« -piritus domini
- 67. f 199 r »D« -um sanctificatus fuero
- 68. f 202 r »R« -orate celi
- 69. f 207 r »D« -ies ire
- 70. f 212 v »K« -yrie
- 71. f 218 r »K« -yrie
- 72. f 221 v »K« -yrie.

III. *Litterae feriales*

To su mali jednobojni inicijali, rađeni naizmjenice u plavoj i crvenoj boji. Visina im je oko 30 mm.

Uz slovo plave boje nalazi se jednostavan grafički ornament crvene boje, a uz slovo crvene boje u prvom dijelu nalazi se ornament ljubičaste boje, a u drugom plave boje.

Tim inicijalima počinju pojedini versi graduala.

LITERATURA:

1. Hans FOLNESICS, Die illuminierte Handschriften in Istrien und der Stadt Triest, Keipzid 1917, str. 90. ss.
2. Ante MATIJEVIĆ, Zadarsko porijeklo korala osorske katedrale, »Radovi Instituta JAZU u Zadru«, sv. I, Zagreb 1954, str. 277. ss.

Antiphonarium de tempore (Sign. C /No. 3/)

SADRŽAJ: f 1 r: Prva nedjelja adventa (krnj početak).

Dalje slijede uobičajeni tekstovi antifonara, sve do Velike subote.

Završava na f 217 r antifonom za Magnificat na Veliku subotu.

(Drugi dio nalazi se u ovoj istoj riznici pod signaturom »D«, ali je nešto manjeg formata.

Pisao ga je isti skriptor, ali je minijature radio vještiji iluminator.)

MATERIJAL: Pergamena. Veoma fino obrađena.

VELIČINA: Debljina zatvorenog kodeksa s koricama 85 mm.

Debljina korpusa 63 mm.

Veličina korica 345 × 490 × 9 (13) mm.

Veličina stranica 345 × 478 mm.

BROJ FOLIJA: Postoje dvije folijacije. Obje su naknadne.

Jedna je starija, iz 18. stoljeća, izvedena je tintom arapskim brojkama u gornjem desnom uglu (nije točna).

Druga je izvedena u 20. stoljeću, olovkom, arapskim brojkama, također u gornjem desnom uglu, i ide od broja 1 do 217. (Ove numeracije ćemo se držati pri opisu.)

Postoji i jedna treća, kojom su numerirani samo listovi s minijaturama, ali ta se ne poklapa ni s jednom drugom.

ODNOS TEKSTA I STRANICE: Tekst je pisan u jednom stupcu, u osam redaka.

Veličina ispisanog dijela stranice je 270 × 390 mm.

Marginalni prostori: unutranji 30, vanjski 48 mm, gornji 25, donji 63 mm.

UVEZ: Naknadan. Izgleda da je samo prevezan i rub odrezan manje od jednog centimetra, a korice su ostale iste.

Sadašnji uvez je, sudeći po marmorizaciji, iz 18. stoljeća. Drvene korice obložene su smeđom marmoriziranom kožom.

Na hrptu je poseban komad iste kože.

Na koricama u uglovima po četiri zaštitna čavla s mjedenim, poluloptastim glavama (stepeničastim).

Nekad su bile dvije kopče, od kojih su sad samo ostaci. Povez je inače čvrst.

Daska je izjedena od grizica, a isto tako i koža na tim mjestim.

STANJE SAČUVANOSTI: Na početku nedostaje jedan list, prvi.

Mnogi su listovi oštećeni, ali su naknadno zakrpani papirom (rezani su donji marginalni prostori za pisanje pisama).

Na f 71 v odrezan je jedan inicijal.

Iluminacije su na mnogo mjesta oštećene vlagom.

INCIPIT: Krnj, f 1 r... »tenciam uenientem et nebulâm totâ tetram tegentem. Ite obviam ei et dicite«... .

DESINIT: f 216 v, pri dnu, i 217 r, antifona ad Magnificat na Veliku subotu: »Uespere autem sabbatique lucescit in prima sabbati uenit maria magdalena et altera maria uidere sepulchrum. alleluia. ps. Magnificat«.

Iza toga do dna stranice naknadno ispisan jedan Kyrie... qui prophetice promissisti ero mors tua.

DATACIJA: Nema direktnih elemenata za dataciju. Paleografskom i stilskom analizom možemo ga smjestiti potkraj 14. ili na početak 15. stoljeća.

MJESTO NASTANKA: Sjeverna Italija (Padovanski krug).

AUTOR TEKSTA: Nepoznat.

AUTOR PISMA: Nepoznat.

AUTOR ILUMINACIJA: Nepoznat.

TEKST: Originalan. Uobičajeni tekst antifonara de tempore.

Jezik latinski, pisan fonetski.

PISMO: Knjižna gotička minuskula (lit. bonnoniensis), kaligrafski pisana.

Boje: crna za tekst, crvena za rubrike i naslove.

Visina slova 8 mm, crtovlja 23, retka 50 mm.

Marginalnih zapisa nema.

Custodes ima na kraju svakog sveščića, iste veličine kao i tekst. Ispred i iza kustosa romboidna točkica. Sav kodeks pisala je jedna ruka.

ILUMINACIJE: Iluminacije ovog kodeksa svode se na inicijale, a ima ih četiri vrste:

I — *Littera historiatâ*

II — *Littera dominicalis*

III — *Littera ferialis*

IV — Jednobojni inicijali s grafičkom ornamentikom.

I. *Litterae historiatâe*

Radene su tako da je slovo ukomponirano u zlatni kvadrat veličine oko 90 × 90 mm. Kvadrat ima tanki crni okvir. Dio kvadrata koji ne zauzima slovo prekrit je zlatnim listićima. Unutrašnjost slova ima dvodijelnu pozadinu: donji dio je zelene boje, a gornji zlatne ili plave. Po boji su izvedeni sitni biljni ornamenta bijele boje.

Samo slovo naslikano je plavom bojom, po kojoj su sitni ornamenta bijele boje (stilizirani biljni, ili geometrijski). U

Antifonar »C«, f 79 r, slovo »H«-odie in iordane . . . , Krštenje Kristovo. Osor, riznica katedrale

uglovima izvan slova na zlatnoj podlozi ponegdje se nalaze sitni cvjetići crvene boje.

Iz kvadrata na marginalni prostor izlazi sitna crna vitica i vijuga po lijevom marginalnom prostoru, a po njoj se nižu sitni zlatni listići (trolisti) uokvireni crnom bojom. Između tih zlatnih listića javljaju se sitni listići i cvjetići crvene, plave i zelene boje.

Tim inicijalima počinju pojedini važniji blagdani, a sada ih ima ukupno 17, dok su dva odrezana.

Nalaze se na sljedećim mjestima:

1. f 19 v, prvi vrhu, slovo »E« -cce apparebit dominus . . . (treća nedjelja adventa).

Na sredini unutar slova stoji muški lik (vjerojatno Izaija). Odjeven je u kratku crvenu haljinu, opasanu zlatnim pojasom i obrubljenu bijelim rubom. Jedna mu je čarapa plava, druga ljubičastocrvena. Na glavi ima bijelo-plavu kapu. Ruke drži raširene pred prsima, pogled uprt prema gore, gdje se na plavom oblačiću među zvijezdama javlja Bog.

Pozadina: dolje zelena, gore zlatna.

2. f 37 v, oko sredine, slovo »C« -anite tuba in syon . . . (četvrta nedjelja adventa).

Na zelenozlatnoj pozadini naslikan je muški lik. Kleči u poluprofilu i gleda lijevo gore. Odjeven je u plavu haljinu, opasanu žutim pojasom, a o pojasu mu visi crvena kesa.

Plašt je iznutra zelen, izvana crven. Na glavi mu je bijelo-plava kapa. Crne je kose i brade. Ruke drži sklopljene na prsima.

3. f 46 r, na dnu, slovo »H« -odie nobis celorum rex . . . (responzorij prvih noćurni na Božić).

Unutar slova prikazano je rođenje u pejzažu. Na sredini, u zelenoj travi, napravljen je mali tor s drvenom ogradom, unutar kojeg na zelenoj slami leži dijete. Lijevo od njega kleči Marija sklopljenih ruku, odjevena u crvenu haljinu i plavi plašt. Desno kleči također sklopljenih ruku Josip. Na glavi ima sivobijelu kukuljicu, odjeven je u crvenu haljinu, opasanu zlatnim pojasom, na kojem visi zlatna kesa. U drugom planu naslikana je jedna malo veća ograda tora, a iza nje brežuljkast pejzaž. Na vrhu je plavo nebo, na kojem se vide zlatni plameni jezici kako se šire prema dolje.

4. f 54 r, na sredini, slovo »S« -tephanus autem . . . (blagdan sv. Stjepana).

Pozadina je plava i zelena. Na sredini je naslikan sv. Stjepan, stojeći u poluprofilu. Odjeven je u bijelu albu i plavu dalmatiku sa zelenim trakama. U lijevoj ruci ispred sebe drži zatvorenu knjigu crvenih korica i zelenu palmu, a u desnoj, ispruženoj, drži kamen. Tonzura na sivoj kosi. Na glavi mu je jedan kamen, a oko glave zlatna aureola.

5. f 62 v, pri vrhu, slovo »C« -entum quadraginta quatuor . . . (blagdan Nevine dječice).

Unutar slova na zelenoj i zlatnoj pozadini naslikan je pokolj nevine djece u Betlehemu. Lijevo na prijestolju sjedi Herod u kraljevskom ornatu: plava haljina, crveni plašt, zlatna kruna. Desnu ruku s ispruženim kažiprstom uperio udesno, gdje jedan vojnik reže djecu. Jedno dijete je već zaklano na podu, jedno taj vojnik drži u ruci, a jedno lebdi visoko u zraku. Iza njega je drugi vojnik, koji mu pomaže. Prvi vojnik ima plavi oklop i kratku crvenu haljinu, a drugi plavi oklop i crvene čarape.

6. f 79 r, na vrhu, slovo »H« -odie in iordane . . . (blagdan Bogojavljenja).
Unutar slova u pejzažu prikaz krštenja Kristova. Krist stoji na sredini, gol, do koljena u plavoj vodi. Desno od njega Ivan u smeđoj haljini i crvenom plaštu polijeva ga vodom iz školjke. Lijevo na obali jedan anđeo u bijeloj košulji i crvenoj tuniceli drži preko ruku savijeno pokrivalo ljubičaste boje. Krila su mu bijelo-crveno-zlatna. U pozadini brežuljkast pejzaž i zvjezdano nebo, na kojem lebdi Bog Otac i golubica u letu prema Kristu. Bog Otac i Krist imaju zlatne aureole s križem, a Ivan bez križa.

7. f 96 v, pri dnu, ružičasto slovo »D« -omine ne in ira tua . . . (prva nedjelja po Bogojavljenju).
Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je svetački lik od pojasa naviše, u poluprofilu, gleda prema gore, gdje se vidi stilizirani oblačić. Odjeven je u crvenu tuniku i zelenu togu. Sive je dugačke kose i brade. Oko glave mu je zlatna aureola (vjerojatno neki prorok).

8. f 121 v, pri dnu, slovo »I« -n principio fecit deus . . . (nedjelja Sedamdesetnica).
Kraj slova I na zlatnoj pozadini prikaz stvaranja svijeta. Desno je slovo I ružičaste boje. Oko njega se omotala zelena traka. Iza toga smeđe-zlatno brdo s dva zelena stabla, a iznad toga jedna zelena ptica. Lijevo je naslikan Bog u zelenoj tunici i crvenoj tozi, ruku ispred sebe pruženih prema brdu i ptici, dugačke sijede brade i kose. Oko glave mu je zlatna aureola s križem.

9. f 130 r, malo iznad sredine, ružičasto slovo »D« -ixit dominus ad noe . . . (nedjelja Šezdesetnica).
Unutar slova na plavoj pozadini prikazan razgovor Boga i Noe. Na lijevoj strani Noa prikazan je od pojasa naviše u profilu, nagnut prema natrag, ruku sklopljenih ispred prsiju i pogleda uprta prema gore. Odjeven je u crvenu haljinu sa zelenim ovratnikom. Duge je sijede brade i kose sa zlatnom aureolom. Desno u zraku lebdi Bog, od pojasa naviše, u poluprofilu. U lijevoj ruci drži zatvorenu knjigu crvenih korica, a desnu drži uzdignutu ispred sebe prema Noi. Kratke je sijede brade i kose. Oko glave mu je zlatna aureola s križem.

10. f 137, na vrhu, ružičasto slovo »L« -ocutus est dominus ad abraam . . . (nedjelja Pedesetnica).
Unutar slova na zelenoj i plavoj pozadini naslikan klečeći Abraham, u profilu, ruku sklopljenih ispred sebe, omotan u crvenu haljinu. Prosijede je crne brade i kose, na glavi mu je smeđa kapa, oko glave zlatna aureola, gleda gore desno, gdje se u kutu nalazi stilizirani oblačić sa zrakama.

11. f 144 v, malo iznad sredine, ružičasto slovo »E« -cce nunc tempus acceptabile (prva nedjelja korizme).
Unutar slova na plavoj pozadini proročki lik, u poluprofilu, naslikan od pojasa naviše. U zelenoj je tunici i crvenoj gornjoj haljini. U rukama ispred sebe drži razvijen prazan svitak. Duge je smeđe brade i kose. Oko glave mu je zlatna aureola. To će biti prorok Jeremija, jer se njegova knjiga čita u korizmi.

12. f 153 v, oko sredine, ružičasto slovo »T« -olle arma . . . (druga nedjelja korizme).
Unutar slova prikaz razgovora Izaka s jednim od njegovih sinova. Prikazana je soba, jedan zid je zelen,

Antifonar »C«, f 153 v, slovo »T« -olle arma tua . . . , Izak i Jakov. Osor, riznica katedrale

drugi svijetlosmeđ. Na svijetlosmeđem krevetu, s bijelim plahtama i crvenim pokrivačem, sjedi Izak, odjeven u smeđu haljinu, crne kose i brade. Ispred kreveta stoji mladić (Jakov) u zelenoj donjoj i plavoj gornjoj haljini, u profilu prema ocu. U rukama ispred sebe drži zlatni luk i strijelu. Kratke je kovrčave kose.

13. f 161 r, na dnu, slovo »U« -identes ioseph a longe . . . (treća nedjelja korizme).

Unutar slova u pejzažu prikaz kako se braća dogovaraju što će s Josipom. Pejzaž je zelen, s dva zelena stilizirana brda u pozadini i isto tako stilizirana dva stabla. Desno je sivi zdenac, ispred kojeg stoji Josip u smeđoj kratkoj haljini i plavim čarapama. Na lijevoj strani prikazana su braća u razgovoru. Trojica se vide gotovo cijeli, a ostali su u pozadini. Prvi slijeva ima ružičastu kratku haljinu i plave čarape, srednji plavu haljinu i crne čarape, a desni crvenu haljinu i žute čarape.

14. f 170 v, oko sredine, ružičasto slovo »L« -ocutus est deus ad moysen . . . (četvrti nedjelja korizme).

Unutar slova na plavoj pozadini prikaz razgovora Boga s Mojsijem. Mojsije sjedi desno na stiliziranom ze-

Antifonar »C«, f 161 r, slovo »U«-identes ioseph . . . , Braća prodaju Josipa. Osor, riznica katedrale

nom brdu. Odjeven je u svijetlosmeđu haljinu. Rukama se oslonio na koljena, na glavi mu je kraljevska kruna. Glavu je iskrenuo i gleda u Boga. Lijevo stoji Bog, odjeven u crvene čarape, smeđu dugu haljinu i iznad nje jednu kraću, crvene boje. Ruke ima ispred sebe u gesti razgovora. Na glavi mu je smeđa kapa, oko glave zlatna aureola s križem.

15. f 178 v, pri dnu, ružičasto slovo »I« -sti sunt dies . . . (nedjelja Muke).

Unutar kvadrata na zlatno-plavoj pozadini vjerojatno prikaz »Traditio legis«. Po sredini je stablo slova I. Lijevo od njega na kraju Krist u smeđežutoj haljini, predaje otvorenu knjigu jednom apostolu, odjevenom u crveno, koji kleči. Desno od slova kleče ostali apostoli. Krist ima zlatnu aureolu s križem, onaj apostol koji prima knjigu običnu zlatnu, a ostali apostoli su bez aureole.

16. f 188 v, na dnu, slovo »I« -n die qua fuocauit te . . . (Cvjetnica).

Unutar kvadrata prikazan ulazak u Jeruzalem. Na desnoj strani su stilizirana gradska vrata ružičaste boje, u kojima stoji nekoliko ljudi. Ispred njih dolazi

zdesna Krist jašući na magaretu bijele boje. Krist je odjeven u plavu haljinu i tamnocrvenu togu. Iza njega se do unedogled nižu apostoli. Prvi iza njega odjeven je u zeleno, a drugi u crveno. Ostalima se vide samo aureole. U zadnjem planu su stilizirana zelena stabla sa žutim lišćem.

17. f 211 v, na dnu, slovo »S« -icut ouis ad occisionem . . . (Velika subota).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je lik mladog sveca, od koljena naviše, u poluprofilu. U crvenoj je haljini i zelenoj tozi. Kratke je smeđe kose, oko glave mu je zlatna aureola. U desnoj ruci drži smeđu palmu, a lijevu je ispružio naprijed ispred sebe.

II. *Littera dominicalis*

Takav je samo jedan inicijal, i to na f 11 r, na dnu, slovo »I« -herusalem cito ueniet . . . (druga nedjelja adventa). Plava vertikalna pačetvorina 50 × 80 mm. Na desnoj strani plavom bojom naslikano slovo I s bijelim geometrijskim ornamentima po sebi. Lijeva strana pačetvorine ispunjena je vitičastim biljnim ornamentom s listićima i cvjetićima crvene, plave i zelene boje.

III. *Littera ferialis*

I takvo je samo jedno slovo, i to na f 26 v, pri dnu, »O« sapientia . . . (O antifone).

Plavo slovo na kvadratu sastavljenom od stiliziranih biljnih i geometrijskih elemenata crvene boje. Iz kvadrata na marginalni prostor izlazi sitan grafički ornament (vitice s listićima), također crvene boje.

IV. *Jednobojni inicijali*

To su obična majuskulna slova, visine oko 20 mm, rađena naizmjenice u plavoj i crvenoj boji. Uz slovo plave boje sitni grafički ornament crvene boje, a uz crveno slovo jednak ornament ljubičaste boje.

Tim inicijalima počinju pojedini vers.

LITERATURA:

1. Hans FOLNESICS, Die illuminierte Handschriften in Istrien und der Stadt Triest, Keipzid 1917, str. 90. ss.
2. Ante MATIJEVIĆ, Zadarsko porijeklo korala osorske katedrale, »Radovi Instituta JAZU u Zadru«, sv. I, Zagreb 1954, str. 277. ss.

Antiphonarium de tempore et de communi sanctorum (Sign. D)

SADRŽAJ: f 1 r: Feria IIIJ post Pascha.

Dalje redom idu uobičajene antifone brevijara za sve dane (nedjelje, blagdani i ferije kroz godinu).

f 162 r: »In natalicijis aplorum. Ad uespas ynnus.«

Dalje slijede antifone de communi sanctorum.

f 215 v: »Incipit offm'ī ageda mortuorum. Ad ues incip' absolute añ.«

f 225 v: S trećim retkom završava originalni tekst, antifonom za Magnificat mrtvačkog oficija.

Iza toga je kasnije u 16. stoljeću nadodana (tri retka) antifona »Sacra dei genitrix . . .«, koja prelazi na idući f 226 r, i završava poslije trećeg retka, a ostatak stranice je prazan. (Ima tek neke naknadne kurzivne bilješke.)

MATERIJAL: Pergamena. Veoma fino preparirana. Bije-la 0,1 mm.

VELIČINA: Debljina zatvorenog kodeksa s koricama 70 mm.

Debljina korpusa 64 mm.

Veličina korica 330 × 450 × 6 mm.

Veličina stranica 323 × 432 × 0,1 mm.

Veličina nije originalna, jer je kodeks naknadno obrezan.

BROJ FOLIJA: Folijacija je dvostruka, ali nijedna nije originalna. Jedna je izvedena tintom, arapskim brojkama u gornjem desnom uglu recto, i ide od broja 9 do 80, uključno i zaključno. Izvedena je negdje početkom 18. stoljeća.

Druga je novijeg datuma, izvedena olovkom, arapskim brojkama, u gornjem desnom uglu recto, a ide od broja 1 do 227. (Broj 227 napisan je na zaštitnom papiru koji je prilijepljen za stražnju koricu i potpuno je prazan.)

Prema tome, kodeks ima 226 numeriranih i ispisanih stranica. (F 226 samo je djelomično ispisana, i to naknadno.)

ODNOS TEKSTA I STRANICE: Tekst je pisan u jednom stupcu, pod crtovlje s neumama. U svakom stupcu ima 7 redaka.

Veličina ispisano dijela stranice: 262 × 338 mm.

Marginalni prostori: unutarnji 38, vanjski 27 mm, gornji 16, donji 81 mm.

Budući da je kodeks naknadno obrezivan, marginalni prostori, osim unutarnjeg, nisu originalni.

UVEZ: Djelomično originalan. Zadržan je isti materijal, premda je sadašnji uvez negdje iz 18. stoljeća. Postoji samo jedna korica: tanka drvena daščica (bukovina) obložena smeđom kožom, na kojoj su utisnuti uz vanjski rub i na sredini u obliku romba ornamenti, stiliziranog biljnog karaktera. Postoje dva zaštitna čavla s mjedenim glavama. Vide se i ostaci kopči. Koža je dobrim dijelom poderana i nestala.

Povez je dosta labav, ali se svi svešćići drže veza. Kodeks je sastavljen od kvaterniona.

STANJE SAČUVANOSTI: Osim oštećenja uveza, nema većih oštećenja.

Nedostaje na početku jedan svešćić, koji je sadržavao antifone na Uskrs i tri prva dana uskrsnog tjedna. Neki listovi su na rubovima oštećeni od upotrebe. Inicijali su na nekoliko mjesta oštećeni od vlage, tako da je boja razmazana, ali se likovi još poznaju.

INCIPIT: sadašnji na f 1 r:

»Uidet manus meas et pedes meos quia ego ipse sum alleluia. alleluia. ps. Magnificat.

Feria iiiij. Inuit'. Surexit do'uē allia.«

DESINIT: Originalni tekst, f 225 v:

»Omne qd dat michi pater ad me ueniet et eum qui uenit ad me nō eiciam foras. ps. Māđf.«

Naknadni tekst (antifona sv. Gaudencija) f 226 r: »O confessor inuictissime gaudenti constantissime urbis auseri protektor et refugim nostris acquiesce precibus et pro salute omnium funde preces ad dominum.«

DATACIJA: Nema nikakvih direktnih elemenata za dataciju.

Paleografskom analizom možemo ga staviti u prvu polovicu 15. stoljeća. Tom razdoblju odgovaraju i stilske karakteristike minijatura.

MJESTO NASTANKA: Ima nekih karakteristika Muranske škole (ispupčene jagodice), ali nije isključeno ni to da je nastao negdje u Dalmaciji.

AUTOR TEKSTA: Nepoznat.

AUTOR PISMA: Nepoznat.

AUTOR ILUMINACIJA: Nepoznat.

TEKST: Uobičajeni tekst antifonara. Sadrži drugi dio, tj. od Uskrsa do kraja godine.

Prvi dio ovog antifonara ne postoji u Osoru. Ovdje u istoj riznici postoji doduše jedan antifonar, koji sadrži antifone prvog dijela, upravo one koje ovom nedostaju, ali ga je radila druga ruka i u drugom skriptoriju.

PISMO: Knjižna gotička minuskula (littera bonnoniensis), kaligrafski pisana.

Boje: crna za tekst, crvena za naslove i rubrike.

Visina slova: 10 mm, visina crtovlja 23 mm, visina retka s tekstom i crtovljem 50 mm. Neume 5 mm.

Čitav kodeks pisala je jedna ruka.

Marginalnih zapisa nema, osim nekih naknadnih rubri-

ka. Custodes veličine ostalog teksta nalaze se na dnu svakog svešćića. Ispred i iza kustosa romboidna točka.

ILUMINACIJE: Iluminacije ovog kodeksa svode se na inicijale, koji su trovrstni:

I — Littera historiatia

II — Littera ferialis

III — Jednobojni inicijali s grafičkim ornamentom.

I. *Litterae historiatae*

Tim inicijalima počinju pojedini veliki blagdani.

Rađeni su tako da je slovo ukomponirano u kvadrat, ili pačetvorinu, veličine 100 × 100 mm. Kvadrat ima crni rub, a dijelovi koje ne ispunjava slovo pokriveni su zlatnim listićima na debeloj podlozi.

Slovo je naslikano ružičastom bojom u nijansama, a po njoj se nalaze sitni biljni ornamenti izvedeni bijelom bojom. S unutrašnje strane slova nalazi se zlatni (prašina) rub debljine 3 mm. Iz gornjeg i donjeg dijela kvadrata, na marginalni prostor izlaze sitni višebojni biljni ornamenti: crne vitice koje idu u snopovima, a po njima sitni listići crvene, zelene i plave boje, zlatni okrugli i eliptični (mrkvasti) plodovi s brojnim sitnim dlačicama po rubu.

Ima ih ukupno 25, a nalaze se na slijedećim mjestima:

1. f 20 r, pri dnu, slovo »D« -ignus es domine (prva nedjelja iza uskrsne osmine).

Unutar slova na plavoj pozadini sa sitnim bijelim ornamentom, naslikan prorok, od pojasa naviše, u profilu.

Odjeven je u zelenu tuniku i crvenu togu. U lijevoj ruci drži svitak, koji se razvija u zrak. Na svitku nije ništa napisano. Desnu je ruku uzdigao prema gore, kamo mu je i pogled uperen. Žute je prosijede kose i brade. Oko glave mu je zlatna aureola.

2. f 32 r, po sredini, slovo »S« -i oblitus fuero . . . (treća nedjelja iza uskrsne osmine).

Marginalni ukras zauzima čitav lijevi prostor, a napravljen je u obliku štapa s pršljenovima i listićima. Svaki dio je druge boje.

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je prorok od koljena naviše s uzdignutim rukama u zrak. U zelenoj je tunici i crvenoj tozi, pročelav, žute prosijede kose i brade. Na glavi mu je zlatna aureola.

3. f 40 r, na dnu, slovo »P« -ost passionem suam . . . (blagdan Uzašašća).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je mladolik lik Krista. Prikazan je samo od pojasa nagore, u profilu. Golobrad je, ima sklopljene ruke. Odjeven je u crvenu tuniku i žuti plašt. Dugačka žuta kosa pada mu preko ramena. Na glavi mu je zlatna aureola s crvenim križem. Inkarnat je svijetloružičast.

4. f 51 r, na vrhu, slovo »D« -um complerentur . . . (blagdan Duhova).

Unutar slova na plavoj pozadini prikazan je silazak Duha Svetoga. Na sredini u prvom planu en face prikazan je jedan apostol (prema kratkoj kovrčavoj bradi to bi bio sv. Petar) u crvenoj tunici i žutom plaštu. Na lijevoj je strani u profilu jedan mladolik apostol u zelenoj tozi, a na desnoj strani isti takav u crvenoj tunici. U pozadini se do unedogled nižu glave i aureole. Golubica nije naslikana, niti ikakav drugi znak silaska Duha Svetoga.

Antifonar »D«, f 32 r, slovo »S«-i oblitus fuero . . ., Lik proroka. Osor, riznica katedrale

5. f 54, na dnu, slovo »I« -am non dicam uos . . . (ponedjeljak iza Duhova).

Na plavoj pozadini naslikan je u profilu prorok od koljena naviše. Odjeven je u ružičastu tuniku i zelenu togu. Oštre je prosijede bradice i kose. Na glavi mu je smeđežuti turban. U desnoj ruci drži svitak, koji se ispred njega lepršajući razvija prema drugoj strani. Lijeva ruka s ispruženim kažiprstom uzdignuta je ispred lica.

6. f 57 r, na vrhu, slovo »A« -pparuerunt apostolis . . . (Duhovski utorak).

U slovu je naslikan prorok od pojasa naviše, u poluprofilu. Obadvjema rukama ispred sebe drži svitak i razvija ga. Odjeven je u žutu tuniku i crveni plašt. Smeđe je prosijede kose i brade. Oko glave mu je zlatna aureola. Lijevo od slova je ukras u obliku štapa preko čitavog marginalnog prostora. U lijevom gornjem uglu kvadrata su glave čudovišne životinje plave boje.

7. f 58 r, na dnu, slovo »D« -isciplinam et sapientiam . . . (Duhovska srijeda).

Unutar slova naslikano je poprsje proroka ili apostola en face. Odjeven je u žutu haljinu. Prosijede je kose i

Antifonar »D«, f 54 v, slovo »I«-am non dicam . . . , Lik apostola. Osor, riznica katedrale

- brade, a oko glave mu je zlatna aureola. Ruke ima raširene ispred sebe. Ispred njega, kao da izlazi iz njegovih usta, leti prema dolje bijela golubica, a on je prati pogledom.
8. f 60 r, pri vrhu, slovo »A« -duenit ignis diuinus . . . (Duhovski četvrtak).
Unutar slova prikazan je silazak Duha Svetog na apostole. Iznad prečke slova lebdi bijela golubica sa zlatnom aureolom. U donjem dijelu slova apostoli u profilu gledaju prema gore. Neki apostoli u drugom redu gledaju en face. U daljem planu nižu se samo aureole. Na donjem lijevom dijelu kvadrata nalazi se plava glava zmaja s otvorenim raljama.
9. f 62, na vrhu, slovo »N« -on uos me elegistis . . . (Duhovski petak).
Unutar slova naslikan je en face, od koljena naviše, ženski lik u crvenoj tunici i zelenom plaštu. Desnu ruku ima uzdignutu ispred prsiju, a u lijevoj razvijen svitak, koji leprša u stranu. Na glavi mu je kraljevska kruna, a iza glave zlatna aureola. (To bi možda mogao biti i mladi David, premda ima ženskasto lice.)
10. f 67 v, na vrhu, slovo »C« -onfirmat hoc mistrum . . . (prvi responzorij na blagdan Svetog Trojstva).
Unutar slova naslikan »Tronus pietatis«. U dnu se vidi grob ružičaste boje. U njemu stoji Krist, gol, bijelog inkarnata, ruku prekriženih ispred sebe. Iza glave mu je zlatna aureola s crvenim križem. Kosa je žutosmeđa.
11. f 77 v, na vrhu, slovo »P« -reparate corda uestra . . . (prva nedjelja po Duhovima).
Unutar slova naslikan prorok od pojasa naviše, u profilu, u crvenoj tunici i zelenoj tozi. Crne je prosijede kose i brade. Na glavi mu je smeđi turban, iza glave zlatna aureola. U lijevoj ruci ispred sebe drži svitak, koji se razvija prema gore, a desnim kažiprstom nešto pokazuje na svitku, premda je svitak prazan.
12. f 88 v, na dnu, slovo »I« -mmolabit edû multitudo . . . (prvi responzorij na Tijelovo).
Unutar kvadrata na plavoj pozadini kraj slova I naslikan je prorok u poluprofilu, od pojasa naviše, u žutoj tunici i ružičastoj tozi. Crne je prosijede brade i kose. Na glavi mu je smeđa kapa, iza glave zlatna aureola. Lijevo rukom drži se za slovo I, a u desnoj drži svitak,

Antifonar »D«, f 163 v. slovo »E«-cce ego mito uos . . . , Krist šalje apostole. Osor, riznica katedrale

- koji se lepršajući razvija prema gore. Na lijevom gornjem uglu slova je zelena glava čudovišne ptice.
13. f 114 r, na dnu, slovo »I« -n principio deus . . . (prvi rezponzorij subote pred prvu nedjelju kolovoza). Unutar kvadrata, lijevo od slova I, na plavoj pozadini naslikan je lik proroka, u smeđoj tunici i crvenoj gornjoj haljini. Guste je sijede brade i kose. Na glavi mu je žutosmeđi turban, iza glave zlatna aureola. U rukama ispred sebe drži i razvija svitak. Naslikan je u poluprofilu.
14. f 123 r, pri vrhu, slovo »S« -i bona suscepimus . . . (subota ispred prve nedjelje rujna). U slovu je naslikan prorok u poluprofilu, u zelenoj tunici i crvenoj tozi. Čupave je žute brade i kose, pročelav, samo s čuperkom na vrhu čela. Desnu ruku s ispruženim kažiprstom drži ispred sebe, a u lijevoj dolje ispred sebe drži svitak, koji se razvija. Krajevi slova S završavaju zelenim glavama čudovišnih ptica.
15. f 130 v, na dnu, slovo »P« -eto domine . . . (subota prve nedjelje rujna). Unutar slova je prorok u poluprofilu od koljena naviše. Odjeven je u crvenu haljinu vezanu oko pojasa. Ima raširene ruke u stranu. Glava mu je okrenuta prema gore. Kuštrave je smeđe brade i kose, pročelav. Iza glave mu je zlatna aureola.
16. f 135 r, na dnu, slovo »A« -donay domine . . . (rezponzorij, nedjelja u rujnu). U slovu je lik od pojasa naviše, u poluprofilu, sklopljenih ruku. Odjeven je u zelenu tuniku i crvenu togu. Žute je kose i brade, pročelav. Oko glave mu je zlatna aureola.
17. f 139 v, na vrhu, slovo »D« -omine rex omnipotens . . . (drugi nokturno, nedjelja u rujnu). U slovu na plavoj pozadini naslikan je svetački lik u profilu. Ruke drži sklopljene ispred sebe prema gore. U crvenoj je haljini i žutozelenom plaštu. Žutosmeđe je kose, s aureolom oko glave.
18. f. 141 v, na dnu, slovo »A« -daperiat dominus cor uestrum . . . (subota pred prvu nedjelju listopada). U slovu je svetački lik u poluprofilu, prikazan od

bokova navije, u crvenoj tunici i smeđoj tozi. Lijeva mu je ruka na prsima, a desnom nešto pokazuje ispred sebe. Pročelav je, smeđe brade i kose. Ima zlatnu aureolu.

19. f 153 r, pri vrhu, slovo »U« -idi dominum sedentem . . . (subota pred prvu nedjelju studenog).

Unutar slova je lik proroka, od pojasa navije, u crvenoj tunici i smeđem plaštu. Golobrad je i pročelav, smeđe kose, sa zlatnom aureolom. U rukama ispred sebe drži razvijeni svitak.

20. f 163 r, na dnu, slovo »E« -cce ego mito uos . . . (responsorij na zajedničke blagdane apostola).

Unutar slova prikazana je scena kako Krist šalje apostole. Krist stoji na lijevoj strani u profilu, u crvenoj tunici i smeđoj tozi. Žute je kose, sa zlatnom aureolom s crvenim križem. Lijevo rukom pridržava togu, a desnu s ispruženim kažiprstom ima izdignutu ispred sebe prema apostolima, koji stoje na desnoj strani jedan iza drugog, a potpuno se vide samo dvojica. Prvi je golobrad (sv. Ivan), odjeven u ružičastu tuniku i zelenu togu, desnu ruku ima na prsima, a u lijevoj spuštenu drži malu knjigu. Do njega je drugi, pročelav, crne brade i kose, odjeven u zelenu tuniku i crvenu togu. Ostalim apostolima vide se samo aureole u beskonačnom nizu.

21. f 173 r, oko sredine, nalazi se samo slovo »I« -ste sanctus . . . (Commune martyrum), ali bez minijature. Jedino ima lisne ukrase.

22. f 181 v, na dnu, slovo »A« -bsterget deus . . .

Unutar slova, na plavoj pozadini, nalaze se u svakom dijelu po četiri lista stavljena u obliku križa. Po dva su zelena a dva crvena. Nema nikakvih likova.

23. f 191 r, na dnu, slovo »E« -uge serue bone . . .

Unutar slova lisni elementi crvene i zelene boje.

24. f 205 v, na vrhu, slovo »U« -eni sponsa xpisti . . .

Unutar slova naslikan je lik mučenice, od koljena navije. Odjevena je u zelenu haljinu i crveni plašt. U lijevoj ruci drži zelenu palmu, a desnu drži ispred prsiju. Kosa joj je svijetlosmeđa. Na glavi ima zlatnu krunu, iza glave aureolu.

25. f 217 v, na vrhu, slovo »C« -redo quod redemptor meus . . . (mrtvački oficij).

Okvir slova je velik samo 55 mm.

Unutar slova nesporno je naslikan mrtvac, bolje rečeno simbol mrtvaca. Stoji od pojasa navije. Veoma je malo tijelo i ruke, a razmjerno ogromna glava. Oči, usta i nos nevjesto su nacrtani. Inkarnat je blijedosiv. To je vjerojatno imala biti lubanja, ali nije ni prava glava ni lubanja.

II. *Litterae feriales*

To su velika slova izvedena u plavoj boji, na kvadratu veličine 60 × 60 mm. Kvadrat i unutrašnjost slova izrađeni su od ornamenta koji je sastavljen od geometrijskih i stiliziranih biljnih elemenata, izvedenih perom u crvenoj boji. Na marginalni prostor gore i dolje od slova izlaze sitni grafički ornamenti u snopićima, također crvene boje. Ima ih 6, a nalaze se na listovima:

1. f 1 r »E« -cce uicit leo

2. f 2 v »S« -urrexit pastor bonus

3. f 4 r »S« -urgens iesus

4. f 5 v »X« -pistus resurgens

5. f 86 v »S« -acerdos in eternum

6. f 114 r »S« -apientia hedificauit.

III. *Mali jednobojni inicijali*

To su obična majuskulna slova, visine oko 20 mm, rađena naizmjenice u crvenoj i plavoj boji. Uz slovo plave boje nalazi se jednostavan grafički ornament crvene boje, a uz crvena slova isti ornament ljubičaste boje. Tim inicijalima počinju pojedini versi.

LITERATURA:

1. Hans FOLNESICS, Die illuminierte Handschriften in Istrien und der Stadt Triest, Keipzid 1917, str. 90. ss.

2. Ante MATIJEVIĆ, Zadarsko porijeklo korala osorske katedrale, »Radovi Instituta JAZU u Zadru«, sv. I, Zagreb 1954, str. 277. ss.

Antiphonarium, Proprium et Commune sanctorum (Sign. E)

SADRŽAJ: f 1 r: In uigilia sci andree.

Dalje se nižu svetački blagdani kroz godinu.

f 193 r: Antifone na dan posvete crkve.

f 200 r: »Festum visitationis bte marie uirgis celebratur in crastino octae bti iohis bapte«.

(Pisala ga je ista ruka kao i ostali antifonar.) Antifonar završava trećom antifonom lauda na blagdan Pohode-nja Marijina, ali taj je završetak krnj, f 207 v.

MATERIJAL: Pergamena. Dosta grubo obrađena, hrpava. Neki su listovi pocrnjeli. Debljina je inače samo 0,2 mm.

VELIČINA: Debljina zatvorenog kodeksa s koricama 97 mm.

Debljina korpusa 55 mm.

Veličina korica 360 × 535 × 21 mm.

Veličina stranica 360 × 524 mm.

BROJ FOLIJA: Folijacija je naknadna, s početka 20. stoljeća, izvedena olovkom, arapskim brojkama u gornjem desnom uglu recto. Ide od 1 do 208. Broj 208 ispisan je na zaštitnom listu papira koji se nalazi između korpusa i zadnje korice. Kodeks ima ukupno 207 ispisanih i numeriranih listova pergamene. Na kraju nedostaje barem jedan sveščić.

ODNOS TEKSTA I STRANICE: Tekst je pisan u jednom stupcu s osam redaka.

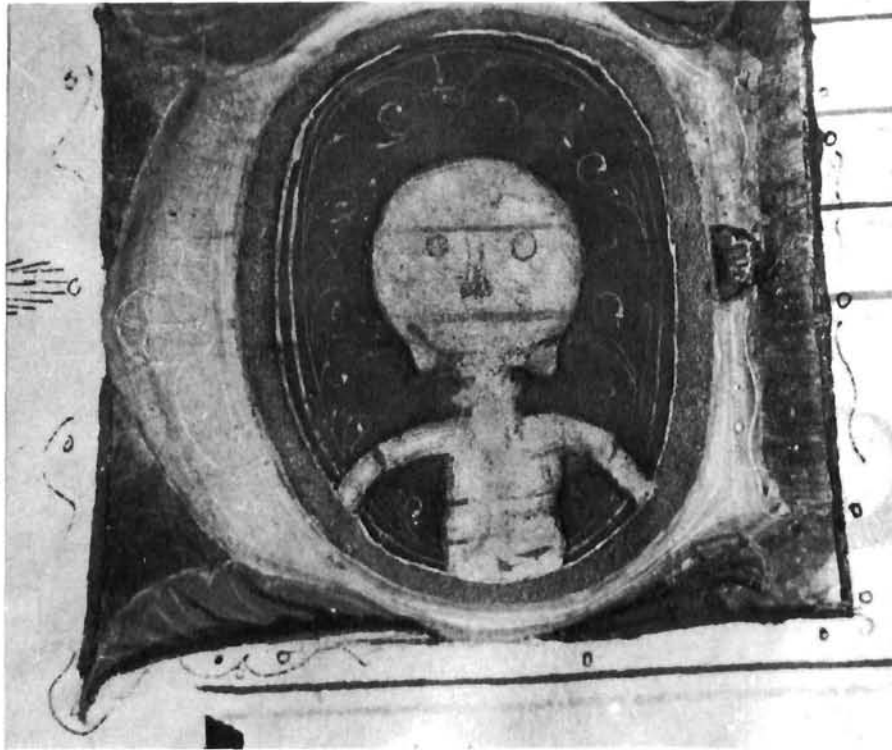
Veličina ispisanog dijela stranice 270 × 290 mm.

Marginalni prostori: unutarnji 35, vanjski 55 mm, gornji 30, donji 108 mm.

Veličina je po svemu sudeći originalna.

UVEZ: Originalan, naknadno prevezivan. Dosta jednostavan. Drvene korice obložene su smeđom marmoriziranom kožom. Na uglovima su zaštitni čavli sa željeznim poluloptastim glavama. Nekada su bile i dvije kopče, ali od njih su sada samo ostaci.

Rez korpusa je također marmoriziran. Sudeći po marmorizaciji, kodeks je bio prevezan u 18. ili čak 17. stoljeću, ali samo prevezan, i stavljena mu je preko starih korica,

Antifonar »D«, f 217 v, slovo »C«-redo quod redemptor . . . , Lik mrtvaca. Osor, riznica katedrale

zaštitna koža i željezni čavli. Između korica i korpusa stavljena su po dva lista papira, od kojih je po jedan zalijepljen za koranicu, a drugi stoji slobodan. Kodeks je sastavljen od kvaterniona.

STANJE SAČUVANOSTI: Kodeks je u veoma dobrom stanju.

Prvi list je prilično oštećen od vlage i od ljepila pri hrptu. Još su neki listovi bili lakše oštećeni, ali samo marginalni prostori, i oni su zakrpani papirom. Na kraju nedostaje barem jedan sveščić. Između sadašnjih listova 204 i 205 dva su odrezana.

INCIPIT: f 1 r: »In uigilia sci andree apostoli. Ad ueš. an. Salue crux. cu reliquis de laudibus . . .«

DESINIT: f 207 v (dva zadnja retka):

»Uera humiliatio erat cristi conceptio deo respiciente ex hoc laudabut . . .«

DATACIJA: Nema nikakvih direktnih elemenata za dataciju.

Paleografskom analizom možemo ga staviti pod kraj 14. ili na početak 15. stoljeća. Tom razdoblju odgovaraju i stilske karakteristike minijatura.

MJESTO NASTANKA: Najvjerojatnije venecijanski krug.

AUTOR TEKSTA: Nepoznat.

AUTOR PISMA: Nepoznat.

AUTOR ILUMINACIJA: Nepoznat.

TEKST: Uobičajeni tekst antifonara. Jedinu osobitost je to što blagdan Pohođenja Marijina stavlja na kraju iza svega. To može biti jedina indicija za njegovu provenijenciju. Jezik je latinski, pisan fonetski.

PISMO: Knjižna gotička minuskula (*Littera bonnoniensis*), kaligrafski pisana.

Boje: crna za tekst, crvena za rubrike i naslove.

Visina slova 9 mm, visina crtovlja 24 mm, visina retka 50 mm.

Sav kodeks pisala je jedna ruka.

Marginalnih zapisa nema.

Custodes se nalaze na kraju svih sveščića, i pisani su istom rukom i iste su veličine kao i ostali tekst. Ispred i iza nalazi se romboidna točka s repićem.

ILUMINACIJE: Iluminacije ovoga kodeksa svode se na inicijale, a ima ih tri vrste:

I — *Littera historiatata*

II — *Littera dominicalis*

III — Jednobojni inicijali s jednostavnom grafičkom ornamentikom.

I. *Litterae historiatatae*

Tim inicijalima počinju pojedini važniji blagdani.

Rađeni su tako da je slovo ukomponirano u kvadrat ili pačetvorinu veličine oko 50 × 50 mm (nekoliko ih je većih). Dio kvadrata koji nije ispunjen slovom zlatne je boje. Kvadrat je uokviren crnim rubom.

Iz kvadrata na marginalni prostor izlaze sitni višebojni ornamenti. Glavnina ornamenta sadrži zlatne listiće nanizane na tankim crnim viticama. Između tog zlata javljaju se tu i tamo cvjetići i listići u boji: crvenoj, zelenoj, plavoj. Sama slova rađena su uglavnom u tamnocrvenoj boji (poneka u plavoj). Po tijelu slova nalaze se sitni ornamenti geometrijsko-apstraktnog karaktera, izvedeni bijelom bojom.

Antifonar »E«, f 1 v, slovo »D«-um perambulet . . ., Krist zove Petra i Andriju. Osor, riznica katedrale

Unutrašnjost slova uglavnom je plave (rjeđe zelene) boje, a ako minijatura ne ispunjava sav prostor, ostatak je ispunjen sitnim ornamentima bijele boje (vitice i točkice). Ima ih svega 12, a nalaze se na slijedećim mjestima:

1. f 1 r, na vrhu, slovo »U« -nus ex duobus (navečerje blagdana sv. Andrije).
Pozadina unutar slova je dolje zelena, gore crvena.
Na toj pozadini naslikan je lik sv. Andrije. Stoji u poluprofilu. Odjeven je u plavu tuniku i crveni plašt. Smeđe je kose i brade, sa zlatnom aureolom. Ispred sebe drži »andrijin« križ smeđosive boje.
2. f 1 v, oko sredine, slovo »D« -um perambulet dominus . . . (blagdan sv. Andrije apostola).
Pačetvorina veličine 110 x 90 mm.
Unutar slova je prikaz pozvanja Petra i Andrije, u pejzažu. U prednjem planu je plavo jezero. Na lijevoj je strani smeđa ladica, u kojoj stoje Petar i Andrija, jedan odjeven u plavo, drugi u crveno. Desno od ladice na vodi stoji Krist, odjeven u ljubičastu haljinu, i razgovara s njima. U pozadini su brežuljci (stilizirani) naizmjenice zelene i ružičaste boje. Po njima su skupine od nekoliko stiliziranih stabala.
3. f 21 r, oko sredine, slovo »Q« -ui operatus est petro (Obraćanje sv. Petra).
Unutar slova na plavoj pozadini prikazan je lik sv. Petra u svećeničkom odijelu. U bijeloj je košulji i crvenoj stoli prekrizenoj na prsima. U lijevoj ruci drži ispred prsiju zatvorenu knjigu crvenih korica, a u desnoj, podignutoj na prsima, veliki ključ sive boje. Na glavi mu je velika tonzura. Ostatak kose i brada su sijedi. Ima zlatnu aureolu.
4. f 30 v, na vrhu, slovo »A« -dorna thalamum . . . (Svijećnica).
Pozadina je dolje zelena, gore plava. Na tome je naslikana Marija s djetetom. Odjevena je u crvenu haljinu i plavi plašt. Dijete je zamotano u crveno sa zlatnom aureolom. (Marijino lice oštećeno je od vlage.)
5. f 38 r, ispod sredine, slovo »D« -um torqueretur . . . (blagdan sv. Agate).
Na plavoj pozadini naslikan je lik svete. Odjevena je

Antifonar »E« f 126 r, slovo »L«-euita laurentius . . . , Sv. Lovro. Osor, riznica katedrale

u plavu haljinu i plašt iznutra zelene, a izvana crvene boje. Kosa joj je žuta. U lijevoj ruci ispred sebe drži zatvorenu knjigu crvenih korica. U desnoj malo postrance drži nekakvo tamnosivo žezlo. (Možda je to i stilizirana palma.) Inkarnat je ružičast.

6. f 68 v, oko sredine, slovo »D« -ulce lignumm . . . (blagdan našašća sv. Križa).

Unutar slova na plavoj pozadini naslikan je križ. U dnu su tri stilizirana brežuljka zelene boje. Na srednji od njih nataknut je križ zlatne boje, bez ikakvih oznaka ili ukrasa. U udubinama između brežuljaka zabijena su dva čavla bijele boje.

7. f 126 r, pri vrhu, slovo »L« -euita laurentius . . . (blagdan sv. Lovre).

Na plavoj pozadini naslikan je lik sv. Lovre. Stoji en face. Odjeven je u crvenu, široku tunicelu. U desnoj ruci ispred prsiju drži zatvorenu knjigu crvenih korica. U lijevoj ruci drži roštilj uzdignut postrance. Boja čitave glave uništena je od vlage. Zlatna mu je aureola.

8. f 136 r, na vrhu, slovo »U« -idi speciosam . . . (Uznese-nje Marijino).

Na plavoj pozadini naslikan je lik Marije kako ulazi u nebo. Izgleda kao da je vjetar nosi (malo je povijena). Odjevena je smeđim platnom. Lijeva joj se ruka ne vidi, a desna joj je uzdignuta ispred prsiju. Ima zlatnu aureolu.

9. f 150, na dnu, slovo »H« -odie nata est . . . (blagdan rođenja Marijina).

Na plavoj pozadini naslikan je lik sv. Ane, kako drži Mariju. Ana sjedi, odjevena u smeđe. Ruke ima sklopljene na prsima. Na krilu joj leži mala Marija, povijena u bijele povoje. Kosa joj je sijeda, aureola zlatna.

10. f 158 r, pri vrhu, slovo »D« -ulce lignum . . . (Uzviše-nje sv. Križa).

Inicijal identičan onome opisanom pod br. 6.

11. f 161 v, na plavoj pozadini naslikan je lik sv. Mihovila, u slovo »F« - actum est . . .

Mihovil je obučen u oklop žute i bijele boje, a iza njega vijori crvena kabanica. Krila su mu u pojascima

obojena odozgo prema dolje: plavo, crveno, zeleno, ljubičasto, žuto. S obadvije ruke drži koplje i njime probada đavla, koji leži na tlu desno. Đavao je tamnosive boje.

12. f 184 r, pri dnu, slovo »C« -*antantibus organis* . . . (blagdan sv. Cecilije).

Na plavoj pozadini kleči u profilu sv. Cecilija. Ruke drži sklopljene ispred sebe. Odjevena je u smeđu haljinu. Kose je žute, sa zlatnom aureolom.

13. f 82 v, »F« -*uit homo* . . .

U slovu je naslikan lik sv. Ivana Krstitelja. Kleči, odjeven u kožu.

Iluminator nije bio bogzna kakav majstor. Sve izgleda veoma naivno. Vjerojatno je ispred sebe imao neki bolji predložak, koji nije uspio kvalitetno kopirati. Boje su doduše skladno slagane, ali crtež je veoma loš.

II. *Litterae dominicales*

Ovi su inicijali rađeni identično kao oni opisani pod br. I, samo se u slovu mjesto minijaturu nalaze lisnati ornament u živim bojama (plavoj, zelenoj, crvenoj).

Ima ih ukupno 10, a nalaze se na slijedećim mjestima:

1. f 54 v »M« -*issus est gabriel*
2. f 62 r »T« -*ristitia uestra*
3. f 68 r »N« -*on turbetur*

4. f 94 v »S« -*imon petre*
5. f 111 r »M« -*aria magdalene*
6. f 118 r »S« -*imon petre*
7. f 143 v »M« -*isit herodes manum*
8. f 169 v »I« -*n dedicatione templi*
9. f 177 r »H« -*ic est martinus*
10. f 194 r »I« -*n dedicatione templi*.

Marginalni ukras tih inicijala nešto je siromašniji nego u prethodnih — sastoji se naime samo od zlatnih »plodova« koji se nižu po crnim viticama.

III. *Jednobojni inicijali*

To su obična majuskulna slova, rađena naizmjenice u crvenoj i plavoj boji. Visina im je oko 20 mm. Uz slovo crvene boje nalazi se jednostavan grafički ornament ljubičaste boje, a uz plava slova jednaki ornament plave boje. Tim inicijalima počinju pojedini versi.

LITERATURA:

1. Hans FOLNESICS, *Die illuminierte Handschriften in Istrien und der Stadt Triest*, Keipzid 1917, str. 90. ss.
2. Ante MATIJEVIĆ, *Zadarsko porijeklo korala osorske katedrale*, »Radovi Instituta JAZU u Zadru«, sv. I, Zagreb 1954, str. 277. ss.

Summary

Andelko Badarina

The Illuminated Manuscripts in Osor Cathedral

In the treasury of the cathedral at Osor, five illuminated codices are kept which constitute in fact one complete gradual and one complete antiphonary. They are written in minuscule gothic script under choral neumes, all lavishly illuminated by initials. One group represents the figurative illustrations of holidays, while the other consists of multicoloured vegetable initials. Judging from their stylistic characteristics, they date back to the end of the 13th and beginning of the 15th century and were produced within the northern Adriatic circle of illuminators.